

Духновська Л. М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національного університету харчових технологій
Павлов В. С.
магістр
Національного університету харчових технологій

Duchnovskaya L. M.
Ph.D., associate professor,
assistant professor of Accounting and Audit
National University of Food Technologies
Pavlov V. S.
Master of Accounting and Audit Department
Nation university of Food Technologies

ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ

PROFITABILITY OF AN ENTERPRISE: THE ESSENCE AND EFFICIENCY OF MANAGEMENT

Анотація. У статті розглянуто сутність понять «прибуток» та «прибутковість». Визначено механізм формування прибутку. Проаналізовано фінансові результати підприємств України. Розглянуто етапи, аналітичні та облікові аспекти управління прибутком підприємства. Визначено методи збільшення рентабельності.

Ключові слова: прибуток, прибутковість, рентабельність, управління, фінансовий результат.

Постановка проблеми. Нині вітчизняні підприємства знаходяться у ситуації, коли на тлі складної політичної обстановки в країні спостерігаються негативні тенденції в економіці: спад ділової активності, зниження рівня конкурентоспроможності, скорочення обсягів інвестицій та зниження інвестиційної привабливості підприємств, погіршення фінансового стану. Результатом впливу сукупності негативних факторів є зниження рівня прибутковості підприємств, отримання збитку або взагалі припинення діяльності.

При цьому на рівні держави зменшується обсяг доходної частини бюджету за рахунок зменшення податкових надходжень, у результаті скорочується й рівень видатків. Прибуткова діяльність підприємств має не лише економічне, а й соціальне значення як у масштабах окремо взятого підприємства, так і держави у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження прибутковості присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених: І.О. Бланка, В.О. Бовсуновської, В.І. Куцик, О.В. Мелень, М.Ф. Огійчука, О.В. Павловської, М.С. Палюха, О.П. Скирпан, А.В. Череп та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на постійний науковий інтерес до проблем прибутковості підприємств, досі залишається дискусійним сутність поняття «прибутковість», потребує уточнення механізм забезпечення прибутковості вітчизняних підприємств.

Мета статті полягає у дослідженні сутності поняття «прибутковість», механізму її забезпечення та обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий результат діяльності будь-якого суб'єкта економіки дуже важливий для власника, для найманих працівників і для держави у цілому. Отримання підприємством позитивного фінансового результату створює для нього мож-

ливості оновлювати матеріально-технічну базу, фінансувати за рахунок власних коштів інвестиційні проекти, розширювати види економічної діяльності, реалізовувати соціальні програми для співробітників тощо. Позитивний фінансовий результат – запорука стабільності та фінансової незалежності підприємства.

Оцінкою фінансового результату діяльності підприємства є його прибутковість.

М.Ф. Огійчук визначає прибутковість як вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Науковець виділяє основну особливість цих систем – вартісне вираження засобів (видатків, витрат), що використовуються для досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (одержання прибутку). Отже, науковець визначає прибутковість відношенням результату (ефекту) до витрат [2, с. 37].

Із його думкою погоджується і О.В. Мелень, яка вважає, що прибутковість являє собою стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної, так і всієї господарської діяльності, що полягає у перевищенні доходу над здійсненими витратами в розмірі, достатньому для ефективного подальшого функціонування [6, с. 124].

На нашу думку, з усіма вищенаведеними формулюваннями слід погодитися, адже прибутковість підприємства характеризується двома показниками. Абсолютним показником прибутковості є сума прибутку, а відносним показником – рівень рентабельності.

Економічною категорією, яка найбільш повно відображає фінансову здатність підприємства до розширеного відтворення, є прибуток. Можливості підприємства для розвитку та розширення діяльності прямо пропорційно залежать від розміру отриманого прибутку.

Формування прибутку підприємства залежить від ефективності господарювання, видів економічної діяльності, галузі економіки, законодавчо прописаних умов ведення фінансового, управлінського та податкового обліку.

Для більш повного розуміння сутності категорії «прибуток» розглянемо різні підходи до визначення поняття. Так, у класичному розумінні прибуток є різницею між ціною товару та затратами на його виробництво, тобто собівартістю. Цей показник є характеристикою якості господарювання підприємства.

С.Н. Івашковський зауважує, що сучасні економісти трактують прибуток як винагороду за виконання функції підприємця, тобто як дохід від фактору підприємництва [1, с. 484].

Із цією думкою важко погодитися, адже за несприятливих умов підприємець такої винагороди не отримає, хоча функції підприємця ним виконуватися будуть.

А.В. Череп трактує сутність поняття так: «Прибуток – це частина чистого доходу, створеного в процесі виробництва і реалізованого у сфері обертання, що безпосередньо одержує підприємство» [3, с. 113].

Думка щодо сутності поняття «прибуток» Л.М. Чернелевського та О.В. Овдій схожа з думкою О.П. Скирпан та М.С. Палюх. Так, вони вважають, що прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [5, с. 58, 60; 4, с. 318].

Це ж трактування зустрічається і в НП(С)БО, яке також визначає сутність поняття прибутку як суму, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [7].

Отже, прибуток – це якісний показник, в якому відображаються всі якісні сторони функціонування підприємства та ефективність господарювання загалом.

Сума отриманого підприємством прибутку залежить від динаміки його доходів та витрат. Прибуток формується на макрорівні й є частиною створеної у процесі виробництва додаткової вартості, яка залишається після покриття виробничих витрат.

Розмір прибутку підприємства залежить від установленого порядку визначення фінансового результату, собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), загальногосподарських витрат, адміністративних витрат та витрат на збут. На кожному етапі формування прибутку – валового, від операційної діяльності, від фінансової діяльності та чистого прибутку – важливим моментом є збільшення

доходів та скорочення витрат.

Таким чином, прибуток – важливий показник, який є якісною характеристикою ефективності господарської діяльності та використання всіх наявних ресурсів.

Механізм формування прибутку підприємства має певні особливості залежно як від внутрішніх чинників підприємства, які воно вибирає на свій розсуд: виду економічної діяльності підприємства, галузі економіки, форми власності, організаційно-правової форми господарювання, так і від зовнішніх чинників: загального стану економіки, розвитку ринкових відносин тощо.

Зовнішні фактори мають значний вплив на суму прибутку, отриманого підприємством, і не залежать від його діяльності. Так, значний вплив на ефективність господарювання мають природно-географічні умови, розвиток транспортної та ринкової інфраструктури, рівень конкуренції, інфляційні процеси тощо.

До внутрішніх факторів належать: ритмічність виробництва, матеріально-технічне забезпечення виробничого процесу, асортимент та якість продукції, структура виробництва, ефективність використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, маркетингова та природоохоронна діяльність, соціальні аспекти організації праці та відпочинку персоналу.

Сьогодні в Україні дуже гостро стоїть питання забезпечення прибутковості суб'єктів господарювання. Згідно з даними Державної служби статистики, у 2016 р. сума чистого прибутку підприємств України становила 29 705 млн. грн. прибутку проти 373 516 млн. грн. збитків у 2015 р. (табл. 1).

Сума прибутку, отримана всією сукупністю підприємств, що звітували, становила 396 745,1 млн. грн. Проти 2015 р. показник збільшився на 12,4%. Загальна сума збитків підприємств у 2016 р. становила 359 456 млн. грн., що вдвічі менше, ніж у 2015 р.

Частка збиткових підприємств у 2016 р. порівняно з попереднім роком збільшилася на 0,3 в. п. – до 27,0%.

Отже, трохи більше чверті українських підприємств є збитковими, що свідчить про їх неефективну діяльність і гальмує як розвиток самих підприємств, так і суспільства у цілому.

За цих умов постає питання підвищення ефективності господарювання, а саме управління процесом, завдяки якому підприємство зможе забезпечити прибуткову діяльність.

І.О. Бланк зазначає, що управління формуванням прибутку підприємства полягає у максимізації його абсолют-

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств у 2015–2016 рр., млн. грн. [9]

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Чистий прибуток (збиток) підприємств	13906,1	67797,9	35067,3	-22839,7	-590066,9	-373516	29705
абсолютний приріст. зниження	x	53891,8	-32730,6	-57907	-567227,2	216550,9	403221
у % до попереднього року	x	487,5	51,7	-65,1	2583,5	63,3	-8,0
Підприємства, які одержали прибуток							
у % до загальної кількості підприємств	57,3	63,5	63,0	65,0	65,5	73,3	73,0
фінансовий результат	155197,6	208896,3	210607,6	179259,6	202704,5	352980,4	396745,4
абсолютний приріст. зниження	x	53698,7	1711,3	-31348,0	23444,9	150275,9	43765,0
у % до попереднього року	x	134,6	100,8	85,1	113,1	174,1	112,4
Підприємства, які одержали збиток							
у % до загальної кількості підприємств	42,7	36,5	37,0	35,0	34,5	26,7	27,0
фінансовий результат	141291,5	141098,4	175540,3	202099,3	792771,4	726496,4	367040,4
абсолютний приріст. зниження	x	-193,1	34441,9	26559,0	590672,1	-66275,0	-359456,0
у % до попереднього року	x	99,9	124,4	115,1	392,3	91,6	50,5

ної суми шляхом ефективного використання наявного ресурсного потенціалу та пристосування до ринкової кон'юнктури; дотримання оптимального співвідношення між рівнем прибутку та рівнем ризику; збільшення ринкової вартості підприємства; підтримки рівня конкурентоспроможності у довгостроковому періоді, забезпечення ліквідності, платоспроможності та інвестиційної привабливості [8, с. 238].

Управлінський процес формування прибутку підприємств повинен забезпечити досягнення поставленої мети та конкретних завдань управління. Він включає підготовку, оцінку, відбір і реалізацію альтернативних управлінських рішень щодо формування, розподілу та використання прибутку на окремо взятому підприємстві.

Функціонування системи управління прибутком можливе лише у разі забезпечення її відповідними даними, які дають можливість здійснювати постійний моніторинг процесу формування фінансового результату підприємства, проводити оцінку рівня валового та операційного прибутку, проводити аналіз впливу окремих факторів на обсяг прибутку. Точну інформацію можна отримати з даних бухгалтерського або управлінського обліку [10, с. 56].

Облік фінансових результатів підприємства ведеться на рахунках 79 «Фінансові результати» та 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Рахунок 79 закривається на кінець звітного періоду (не має сальдо), тобто є номінальним. Рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» пасивний і його сальдо відображається в балансі.

На рахунку 79 «Фінансові результати» на окремих субрахунках обліковують результати основної діяльності, фінансових операцій та іншої звичайної діяльності.

Підприємства отримують прибуток не лише від реалізації продукції, а й від інших неосновних видів діяльності (це може бути здача основних засобів в оренду, комерційна діяльність на фондовому ринку, валютній біржі тощо).

Однак підприємство, яке займається виробничою діяльністю, основну частину прибутку отримує від реалізації продукції і визначає прибуток як різницю між виручкою та повною собівартістю продукції.

Отже, успішне функціонування підприємства та його фінансовий стан залежать від рівня рентабельності реалізованої продукції. На рівень рентабельності реалізованої продукції підприємства значний вплив мають успішна виробнича, постачальницька, збутова та комерційна діяльність – запорука ефективного господарювання.

Мета управління прибутком передбачає визначення шляхів найбільш ефективного формування та оптимального розподілу, які спрямовані передусім на забезпечення зростання ринкової вартості підприємств та його розвитку. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом реалізації таких етапів, як:

- формування інформаційної бази для проведення аналізу ефективності використання прибутку підприємства;
- ретроспективний аналіз використання прибутку;
- моніторинг та аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, які мають вплив на використання прибутку;
- визначення напрямів розподілу прибутку згідно зі стратегічними та тактичними цілями;
- розроблення системи управлінських рішень щодо забезпечення ефективного та повного розподілу прибутку;
- забезпечення повного контролю над виконанням рішень щодо розподілу та використання прибутку;
- проведення коригувань окремих управлінських рішень з урахуванням стратегічних пріоритетів підприємства.

Досягти збільшення рівня прибутковості можна шляхом збільшення рівня рентабельності продукції. Основними методами збільшення рівня рентабельності продукції є:

- здійснення заходів із підвищення продуктивності праці;
- нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції;
- зниження собівартості продукції шляхом зменшення витрат на її виробництво та реалізацію;
- максимальна віддача від вкладених у виробництво матеріальних, трудових та фінансових ресурсів;
- здійснення ефективної цінової політики з урахуванням попиту та пропозиції на ринку;
- забезпечення грамотного підходу до побудови договірних відносин із постачальниками та покупцями;
- ефективне використання раніше отриманого прибутку.

Основна відповідальність за реалізацію цінової, договірної політики та ресурсної бази підприємства лежить на працівниках служби планування, обліку та аналізу.

Висновки. В умовах складної ситуації в державі та жорсткої конкуренції на ринку сучасним підприємствам необхідно прикласти максимум зусиль для забезпечення прибуткової діяльності, адже прибуток є головним стимулом та інструментом розвитку підприємства, забезпечення інтересів власників та найманих працівників.

Для забезпечення надходження прибутку від усіх видів діяльності необхідно здійснювати управління прибутком. Лише в разі вчасного реагування на негативні відхилення у роботі підприємства можливо отримати прибуток. До цього процесу повинні бути залучені всі служби підприємства, але пошук відхилень повинні шукати в першу чергу планово-аналітична та облікова служби.

Досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства є результатом розроблення та реалізації відповідної стратегії розвитку підприємства та вчасного її коригування відповідно до потреб підприємства та ринку.

Список використаних джерел:

1. Івашковский С.Н. Микроэкономика: учебник. М., 1998. 484 с.
2. Огійчук М.Ф. Суть прибутку та підходи до методики його визначення. Економіка АПК. 2009. № 6. С. 31–45.
3. Череп А.В. Економічний аналіз: навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 160 с.
4. Скирпан О.П., Палюх М.С. Фінансовий облік: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 407 с.
5. Чернелевський Л.М., Овдій О.В. Бухгалтерський облік: курс (конспект) лекцій для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. К.: НУХТ, 2006. 61 с.
6. Мельник О.В., Холодчак Ю.Ю. Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХП». Темат. вип. «Технічний прогрес і ефективність виробництва». 2015. № 25(1134). С. 123–126.
7. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
8. Бланк І.О. Управління прибутком підприємства. М.: Фінанси й статистика, 2005. 456 с.
9. Діяльність суб'єктів господарювання за 2016 рік: статистичний збірник / О.М. Колпакова (відп. за випуск). К.: Держ. служба статистики України, 2017. 628 с.

10. Куцик В.І., Бовсуновська В.О. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/04.pdf.
11. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємств. Фінанси України. 2001. № 11. С. 54–62.

Анотація. В статті розглянуто сутність понять «прибуль» і «прибыльность». Определен механизм формирования прибыли. Проанализированы финансовые результаты предприятий Украины. Рассмотрены этапы, аналитические и учетные аспекты управления прибылью предприятия. Определены методы увеличения рентабельности.

Ключевые слова: прибыль, доходность, рентабельность, управление, финансовый результат.

Summary. The essence of concepts of “profit” and “profitability” is considered in the article. The mechanism of profit generation is determined. Financial results of Ukrainian enterprises are analysed. The stages, analytical and accounting aspects of enterprise profit management are considered. Methods of increasing profitability are determined.

Key words: profit, profitability, profitability, management, financial result.

УДК 339.5:331.522.4:005.52/.6](100)

Слейко І. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Остапів Х. П.

*магістр
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Yeleyko I. V.

*Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
Ivan Franko National University of Lviv*

Ostapiv K. P.

*Master
Ivan Franko National University of Lviv*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ

COMPARATIVE ANALYSIS OF EFFICIENCY OF MODELS HUMAN RESOURCES MANAGMENT

Анотація. У статті розглянуто основні характеристики моделей управління людськими ресурсами, які застосовуються міжнародними компаніями. Описано їх залежність від типу організаційної структури, що застосовується міжнародними компаніями. Проаналізовано переваги та недоліки застосування окремих моделей в управлінні людськими ресурсами. Подано елементи ефективного функціонування сфери управління людськими ресурсами в міжнародному бізнесі.

Ключові слова: управління людськими ресурсами, організаційна структура, аутсорсинг, рекрутинг, персонал, корпоративна культура.

Постановка проблеми. Можна з упевненістю стверджувати, що вплив таких факторів, як зміна принципів функціонування міжнародної економіки, створення підприємств різних форм власності, зростання конкуренції, глобальні структурні та технологічні зміни у виробництві, його інформатизація, є причиною зростання ролі управління людськими ресурсами. Саме тому щоразу управління персоналом визнають однією з найбільш важливих сфер конкурентоздатної компанії, яка спроможна підвищити її ефективність і продуктивність функціонування.

Управління людськими ресурсами (Human Resources Management) можна розглядати у двох вимірах: загальному, коли управління людськими ресурсами розуміється

як метод управління політикою зайнятості підприємства, і конкретному як одна конкретна форма із можливих методів управління кадрами [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світових наукових колах питання управління людськими ресурсами найбільше висвітлено у працях таких відомих учених та дослідників, як М. Армстронг, Г. Десслер, Д. Ульріх, Дж. Сторі. Серед вітчизняних учених, які у своїх дослідженнях зверталися до сфери управління людськими ресурсами, слід згадати А. Азарову, О. Зайченко, О. Лесько, В. Кузнецову та ін.

Проте необхідний аналіз особливостей формування моделей управління людськими ресурсами